

nebo protidávku, než jak vyjádřeno jest v listině právní o tomto jednání zřízené, na jejíž základě byl poplatek vyměřen, je zmatečná a právně neúčinná, a má v zápětí trestní následky ve smyslu §§ 84 a 85 popl. z. (§ 86 popl. z.). To platí ovšem jen o listinách, jichž obsah výhradně má za účel, erár zkrátiti.

Smlouvy obchodní.

I. Pojem.

Předním účelem obchodních smluv jest právní úprava a usnadnění obchodu, zejména dovozu a vývozu, mezi dvěma státy. Hlavní jich význam spočívá ve vlivu na národohospodářské poměry jednotlivých zemí obchodně se stýkajících. Rozdílnost přírodní povahy země (povaha půdy, podnebí, zeměpisná poloha) a národní kultury (vzdělání, zvláštní způsobilost k výrobě určitých statků) jsou toho příčinou, že určitý národ může jisté statky způsobem poměrně nejsnadnějším a nejlevnějším vyráběti; národ tento se přirozeně bude snažiti, aby těchto statků vyrobil více, než má zapotřebí ku krytí svých potřeb, a aby přebytek pak odbyl do oněch zemí, jež mají oněch statků nedostatek a naproti tomu, aby mezinárodní výměnou si opatřil statky, jichž sám potřebuje. Tato mezinárodní dělba práce ve spojení s mezinárodním obchodem poskytuje každému národu spíše možnost způsobem co možná nejvhodnějším nutné životní potřeby si opatřiti, než by bylo možno toho docíliti při vzájemném uzavření jednotlivých území státních; zákazy dovozu a vývozu tam, kde byly zásadně prováděny, se nikdy neosvědčily. Snahou prospěšných smluv obchodních tudíž bude, pokud možná vyrovnati různosti ve výrobních a konsumčních zájmech jednotlivých národů zejména zásadním odstraněním zákazů, svobodou celní a zmírněním cel, udělením největších výhod, restitucemi cel a daní a pod. prostředky a tím co nejvíce národní blahobyt podporovati.

II. Pravidelný obsah obchodních smluv a jich rozdělení.

Některá ustanovení vyskytují se téměř ve všech smlouvách, jiná řídí se dle zvláštních poměrů jednotlivých států. K prvnějším náleží pravidla mezinárodní, jichž má býti vždy šetřeno a jimiž jsou zejména: zásadní svoboda obchodu, jež vylučuje jakákoli obmezení (zákazy přívozu, vývozu nebo průvozu s přípuštěním toliko nečetných výjimek) a vyžaduje toho, aby příslušníkům druhého státu bylo dovoleno provozovati v tuzemsku průmyslovou neb obchodní živnost s týmiž právy, jaká tuzemcům přísluší; ustanovení, že importované výrobky druhého státu nemají býti podrobovány vyšším nebo obtížnějším spotřebním dávkám než stejné výrobky tuzemské; výmínečné přípuštění restituce (navrácení) cla a daní, zabezpečení rovného postavení cizinců s tuzemci ve příčině patentování vynálezů, registrování továrních a obchodních známek, vzorků a modelů a pod.

Zájmutům států, mezi nimiž panuje živá výměna zboží (zejména sousedních států a zemí s různými poměry výrobními) bývají druhdy prospěšny obchodní smlouvy tarifové, jež se zakládají v tom, že ve smluvených tarifech se sazby autonomního (jednostranného) tarifu ohledně dovozu určitých druhů zboží sníží nebo se ustanoví, že po dobu, na kterou smlouva byla uzavřena, mají zůstati v téže výši, jak jsou stanoveny v době uzavření smlouvy. Obecně obvyklými nyní jsou smlouvy o největších výhodách, jimiž jeden stát druhému (z pravidla vzájemně) zaručuje tytéž výhody celní, jaké kterýkoli třetí stát v době uzavření smlouvy má nebo jakých později snad nabude.

Na tom zakládá se přední a nejdůležitější rozlišování smluv obchodních ve smlouvy tarifové a t. zv. prosté smlouvy o největších výhodách, přičemž sluší podotknouti, že i ve smlouvách tarifových se často vyskytá ustanovení o největších výhodách. Rozdíl mezi smlouvami tarifovými a prostými smlouvami o největších výhodách záleží v tom, že stát prvnější smlouvou nabývá původního práva na smluvené sazby celní, naproti tomu smlouvou poslednější nabývá toliko odvozeného práva na udělení celních výhod třetímu státu poskytnutých, kteréžto právo tudíž trvá jen potud, pokud tu jsou tarifové smlouvy s třetími státy a že celní výhody třetím státům udělené prospívají dotyčnému státu jen v tom případě, když do onoho státu, s nímž smlouvu o největších výhodách uzavřel, vyváží statky, pro které celní výhody v cizí tarifové smlouvě byly ujednány.

V četných obchodních smlouvách bývají obsaženy též úmluvy o plavbě, tak že se označují tyto smlouvy jako smlouvy obchodní a plavební. Druhy však se uzavírají též samostatné plavební smlouvy. Zvláštní význam mají obchodní smlouvy uzavřené mezi státy sousedními, v nichž bývá zejména též upraven obchod upravovací (zušlechťovací) (cla prostý přívoz zboží surového do země, jakož i cla prostý vývoz upraveného zboží nazpět) a obchod pohraničný (t. zv. malý obchod pohraničný) t. j. cla prostý dovoz zboží určeného pro obyvatele okresů pohraničných a širší obchod pohraničný, když se poskytují výhody celní při dovozu zboží přes hranici země, i když tohoto zboží má býti užito v jiných částech území, a konečně i celní sdružení (kartel) k zamezení a potrestání podloudnictví z jednoho státu do druhého.

III. Dějiny obchodních smluv.

1. Ve středověku byly obchodní smlouvy uzavírány hlavně za účelem právní ochrany cestujících cizozemských kupců a osvobození mezinárodního obchodu od největších závad. Od 17. století, zejména od vydání navigační akty v Anglii (1651) podporují státy obchod svých příslušníků a národní plavbu. Při tom vystupovalo se namnoze proti jiným státům nepřátelsky, jež pak rovněž retorsemi odpovídaly, čímž obchod a tím i celkový blahobyť značně trpěl. Znenáhla však docházel správnějšího posouzení význam mezinárodní dělby práce (Adam Smith) a tak nalezla theorie svobodného obchodu mezi spisovateli národohospodářskými i státníky nadšené ctitele a obhájce, až si proklestil cestu názor, že ochranná cla jsou obchodu prospěšná jen po dobu vývoje jednotlivých odvětví průmyslových vykonávající úkol jakéhosi prostředku vychovavacího (Fr. List »Das nationale System der politischen Oekonomie« 1846), mimo tento případ však že jen výmínečně je lze odůvodniti. Z Anglie vycházejí (zrušení navigační akty 1850, odstranění cel obilních 1846—49 a průmyslových 1860) rozšířil se směr svobodnému obchodu příznivý od počátku let šedesátých téměř do všech států evropských a došel výrazu v autonomních zmírněních cel a v četných smlouvách obchodních a tarifových. Od druhé polovice let sedmdesátých navrátil se opět směr autonomní politiky celní a směr protekcionářský a teprve od r. 1891 za příkladem Německa a Rakousko-Uherska nabývá opět převahy politika smluvní a s ní také znenáhla se zmírňuje zásada svrchované ochrany.

2. Říše rakousko-uherská: Za vlády Marie Teresie a Josefa II. panoval naprostý systém prohibiční; většina cizozemského zboží byla

z dovozu do tuzemska vyloučena a na zboží nevyložené uvaleno clo tak vysoké, že tím dovoz jeho byl téměř nemožným učiněn. Tak tomu bylo i za nástupců Josefa II., až teprve celní a monopolní řád z r. 1835 značí jisté zmírnění této prohibiční soustavy. Prohibice odstraněny byly však teprve celním patentem ze dne 6. listopadu 1851, když byla celní linie mezi Rakouskem a Uhry již r. 1850 zrušena. Obchodní smlouvy uzavřené Rakouskem do polovice tohoto století nebyly četny a snažily se dílem o odstranění zvláště závažných překážek obchodu (1839 smlouva s Tureckem), dílem o usnadnění pohraničního obchodu (s Ruskem, Saskem a Bavorskem koncem let čtyřicátých) nebo obchodu průvozního (smlouva s Ruskem 1815 a 1818), dílem konečně upravovaly obchod a plavbu v některých směrech (obchodní a plavební smlouva s Anglií 1838). Nade všechny tyto úmluvy však vynikala svojí důležitostí obchodní smlouva dne 19. února 1853 s Pruskem uzavřená (t. zv. smlouva únorová), jejímž cílem bylo provést všeobecnou německou jednotu celní a Rakousko v německý spolek celní pojmáti. Podstatný obsah této smlouvy, ku které státy německého celního spolku přistoupily, jest: Zásadně žádné zákazy, ve vnitřním obvodu při bezprostředním přechodu zboží z jednoho území do druhého dílem osvobození od cel dílem pouhé sazby mezicelní (až do 50% zmírněné oproti sazbám tarifu autonomního), udělení největších výhod, obchod zušlechťovací, povinnost konsulů poskytovat stejnou ochranu a pomoc příslušníkům jiné části jako příslušníkům svým a konečně ustanovení, že mají se odbývati počínajíc rokem 1854 konference o dalším usnadnění obchodu a v roce 1860 o celní jednotě, nebo, nebylo-li by možno jí docíliti, o dalších úlevách obchodu a sblížení autonomních tarifů. Aby tohoto sblížení a konečného vyrovnání celních tarifů bylo docíleno, byl vydán v r. 1853 nový rakouský autonomní tarif se sníženými sazbami celními, kterýž nabytí platnosti zároveň s únorovou smlouvou dne 1. ledna 1854. Další zmírnění cel následovala po různu v následujících letech a v roce 1865 stal se zákonem t. zv. mezitímní celní tarif, kterýž opět řadu celních sazeb snížil. Nyní zavládl zmíněný již směr svobodnému obchodu příznivý, který přijala většina evropských kulturních států a mezi nimi i Rakousko, až v r. 1878 nastal obrat k zásadě protekcionářské.

Důležitější obchodní smlouvy od polovice tohoto století do r. 1878 jsou tyto: Obchodní a tarifové smlouvy s německým celním spolkem z r. 1865 a 1868, t. zv. zásadní smlouva s Anglií z r. 1865 a dodatečná úmluva z r. 1869, obchodní smlouva s Francií 1866 (tarifová smlouva), obchodní a plavební smlouva (tarifová) s Itálií 1867, obchodní a plavební smlouva s Tureckem 1862 s dodatečnou aktou pro obchod s Bosnou a Hercegovinou, s Multanskem a Valašskem, Srbskem (celní smlouva na straně druhé, kdežto Rakousko udělilo toliko největší výhody ohledně zboží na tureckých lodích do Rakouska přivezeného), obchodní smlouva se Švýcarskem 1868 (prostá smlouva o udělení největších výhod), obchodní smlouva s Rumunskem 1875 (tarifová smlouva), obchodní a plavební smlouva s Ruskem (podmíněné udělení největších výhod).

Celním zákonem ze dne 27. června 1878 nastal v Rakousko-Uhersku opět obrat od smluvní politiky k celní politice autonomní. Tento zákon zavedl cla ve zlatě, což znamenalo všeobecné značné zvýšení cel; kromě toho byla zvýšena cla na důležité druhy zboží (výrobky textilní a pod.) a provedeny též do jisté míry retorse.

Nový celní zákon byl vydán dne 25. května 1882 č. 47. ř. z. a nabyl platnosti dnem 1. června 1882. Podstatný jeho obsah tvoří zavedení agrárních cel, zvýšení cel průmyslových a finančních, přístřežení retorsí, prominutí cel z dovozu kolonialního zboží a koření po moři. Již zákonem ze dne 21. května 1887 č. 52 ř. z. byla cla agrární a četná cla průmyslová značně zvýšena. Tento zákon vešel vedle zákona ze dne 25. května 1882 v život dnem 1. června 1887 a platí posud. Již před vydáním zákona z r. 1878 byly tarifové smlouvy v dřívější periodě s německým celním spolkem, Itálií, Francií a Anglií uzavřené vypověděny. Na jich místo nastoupily (vyjímajíc Itálii) prosté smlouvy o udělení největších výhod. Se Srbskem, kteréž nabylo Berlínským mírem r. 1878 samostatnosti, byla uzavřena smlouva tarifová; podobně též se Švýcarskem.

Důležitější smlouvy Rakousko-Uherskem v letech 1878 až 1891 uzavřené jsou: Obchodní smlouvy s říší německou 1878, 1879, 1881; s Itálií 1878, 1887; s Francií 1884; s Řeckem 1887; s Dánskem 1887; se Švýcarskem 1888.

Od r. 1891 lze pozorovati opět obrat k politice smluvní a tím k zahájení mírných cel smluvních. Vznikla zejména myšlenka utvořit středoevropskou celní ligu; především vyjednávalo Rakousko-Uhersko s Německem, načež obě tyto moceosti společně jednaly s Itálií, Belgií a Švýcarskem. Výsledkem těchto vyjednávání pro Rakousko-Uhersko byly obchodní a tarifové smlouvy s jmenovanými 4 státy. Sledujíc dále politiku smluvní snažilo se Rakousko-Uhersko s výsledkem o to, aby též docílilo uzavření obchodních smluv se státy podunajskými pro náš průmyslový vývoz důležitými, totiž se Srbskem a Rumunskem a konečně též s Ruskem.

IV. Platné obchodní smlouvy Rakousko-Uherska se státy evropskými (v pořadí chronologickém): Obchodní a plavební smlouva se Švédskem a Norvéžskem ze dne 3. listopadu 1873 č. 60 ř. z. z r. 1874, a deklarace ze dne 25. dubna 1892 č. 122 ř. z. z r. 1893; obchodní smlouva s Velkou Británií ze dne 5. prosince 1876 č. 144 ř. z.; obchodní smlouva s Francií ze dne 18. února 1884 č. 27 ř. z.; obchodní a plavební smlouva s Dánskem ze dne 14. března 1887 č. 91 ř. z.; prozatímní obchodní úmluva s Řeckem ze dne 11. dubna 1887; obchodní a celní smlouva s Německem ze dne 6. prosince 1891 č. 15 ř. z. z roku 1892; obchodní a plavební smlouva s Itálií ř. z. z r. 1892 č. 17; obchodní smlouva se Švýcarskem ze dne 10. prosince 1891 ř. z. z r. 1892 č. 18; obchodní a plavební smlouva s Belgií ze dne 6. prosince 1891 ř. z. z r. 1892 č. 22; obchodní smlouva se Srbskem ze dne 9. srpna 1892 ř. z. z r. 1893 č. 104; obchodní úmluva s Rumunskem ze dne 21. prosince 1893 ř. z. č. 116; obchodní a plavební smlouva s Ruskem ze dne 14. září 1860 č. 272 ř. z. a obchodní úmluva tuto smlouvu modifikující ze dne 18. května 1894 č. 142 ř. z.; obchodní smlouva s Koreou ze dne 23. června 1892 č. 156 ř. z. z r. 1893; obchodní smlouva s Bulharskem ze dne 21. prosince 1896 č. 120 ř. z. z r. 1897 a obchodní a plavební smlouva s Japonskem ze dne 5. prosince 1897 č. 218 ř. z. z r. 1898. Z těchto smluv jsou smlouvy uzavřené s Německem, Itálií, Belgií, Švýcarskem, Srbskem a Ruskem (1894) smlouvami tarifovými. Smlouva uzavřená dne 8. prosince 1893 se Španělskem nedošla dosud schválení.

1. Veškeré uvedené smlouvy obsahují ustanovení, jimiž se stanoví svoboda obchodu a udělení největších možných výhod. Z pra-

vidla na prvním místě nachází se prohlášení, že obchod mezi státy smlouvu uzavírajícími nemá být vázán zákazy dovozu, vývozu nebo průvozu, že však zákazy takové vydány býti mohou ohledně předmětů státního monopolu (přítomně stávajících nebo později zavedených, při čemž Srbsko se zavázalo, že v době, na kterou smlouva s ním byla uzavřena, žádných jiných nových státních monopolů nezavede, leč na petrolej, cigarettový papír, zápalky a líh), dále z ohledů policie zdravotní a dobytčí, ohledně potřeb válečných a konečně k ochraně polního hospodářství.

2. Udělení největších výhod se vztahuje na dovoz, vývoz a průvoz zboží a zejména na přívozní a vývozní cla. Vyňaty jsou z něho z pravidla výhody, jež se poskytují jiným státům k usnadnění obchodu pohraničního, dále výhody platné toliko pro určitou hranici nebo pro obyvatele jednotlivých částí území a konečně povinnosti, jež některému státu celní jednotu ukládá. Ve smlouvě s Ruskem se výslovně uvádí (což vůči ostatním státům samo sebou platí), že Rusko nemá žádného nároku na celní výhody speciálně Rumunsku udělené ohledně surového petroleje, jakož i snížení cla poskytnuté speciálně Srbsku pro obilí přes společnou hranici přivážené a dále snížení cla udělené speciálně italským vínům.

3. Tarifové konvence ve smlouvách obsažené zabezpečují státům smlouvu uzavírajícím snížené nebo vázané autonomní clo pro plodiny a průmyslové výrobky v připojeném konvenčním tarifu uvedené (provenience v užš. smyslu). Toliko ve smlouvě s německou říší uzavřené ustanovují oba státy navzájem konvenční cla na všechno zboží z volného obchodu z území jednoho do území druhého státu přivezené (provenience v širším smyslu).

4. Ve smlouvách s Německem, Itálií, Švýcarskem, Belgií a Srbskem jsou pojata ustanovení o vnitřních daních (dávkách spotřebních a pod.), jimž zboží importované má být podrobeno. Všeobecně se tu zachovává zásada, že vnitřní daň na přivezené předměty nemá být vyšší ani obtížnější než na stejné výrobky tuzemské. Ve smlouvě s Itálií a Belgií jest kromě toho obsažen dodatek, že předměty, které v tuzemsku se nevyrábějí (Belgie připojuje: a v konvenčním tarifu jsou obsaženy) při svém dovozu nemají být podrobovány celní příirážce pod jménem vnitřního zdanění. Toliko výjimečně může být uvalena na surový cukr a víno z Rakousko-Uherska do Belgie přivezené, pokud jsou od cla osvobozeny, vnitřní daň ve výši jednostranně stanovené. V Srbsku podléhá import kromě cla též t. zv. obrtu a dále trosarině i pro jednotlivé spotřební předměty v Srbsku nevyrobené.

5. Obchod upravovací (zušlechťovací) určitých způsobů jest upraven ve smlouvách s Itálií a se Švýcarskem (zde zejména zušlechťovací obchod vyšivací ohledně vyšívání provedených ve Vorarlbersku a Lichtensteinsku, jež s Rakousko-Uherskem tvoří celní jednotu, obchod upravovací též se Srbskem, jinak toliko v pohraničním obchodu s Německem).

6. Ustanovení o plavbě, pokud se v obchodních smlouvách nacházejí, řídí se zásadou, že s loďmi druhého státu ohledně plavby i nákladu nakládá stát týmž způsobem jako s loďmi jeho vlajku nesoucími, tak že tudíž lodi druhého státu i s nákladem podrobuje týmž podmínkám a dávám jako lodi vlastní; nemá tedy pozůstávati ani t. zv. surtaue de pavillon ani surtaue d'entrepôt. Plavba pobřežní (cabotage) jest vyhrazena

lodím domácím; toliko ve smlouvách s Německem a s Itálií jsou k plavbě pobřežní přípuštění též příslušníci státu druhého.

Ohledně přívozu po moři družno ještě poznamenati: Rakouský celní zákon z r. 1882 osvobozuje koloniální zboží (kávu, čaj, kakao) a koření, dále zákon z r. 1891 též některé jiné předměty, dováží-li se po moři, od cla. Ve smlouvě s Německem uzavřené se v tom směru ustanovuje, že Rakousko po dobu platnosti smlouvy již stávajících osvobození od cla v obnosu absolutním nebude rozšiřovati a nových osvobození (kromě těch, jež v Německu stávají) nebude zaváděti. Totéž prohlášení bylo učiněno též vůči Belgii.

7. Doba trvání smluv: Smlouvy s Německem, Itálií, Belgií, Švýcarskem, se Srbskem a konečně s Ruskem jsou uzavřeny do 31. prosince 1903; k jich pominutí jest nad to zapotřebí jednorozční výpovědi. Ostatní smlouvy lze vypověděti na půl roku nebo na jeden rok předem, což platí též o smlouvě s Velkou Británií, jež byla původně uzavřena toliko na rok 1877.

V. Obchodní bilance, vývoz a přívoz.

Rakousko-Uherská obchodní bilance jest již od dvou desetiletí aktivní. Obchodní bilance monarchie rakousko-uherské jevila se v milionech zlatých následovně:

v r. 1892	přívoz	621·8,	vývoz	722·7,	aktivní zůstatek (saldo)	109;
v r. 1893	«	683·2,	«	799·2,	«	« 116;
v r. 1894	«	717·0,	«	804·5,	«	« 87·5.

Nejdůležitější předměty přívozu (zboží importní) jsou surové látky pro průmysl textilní, bavlna, vlna, hedvábí a dále káva; nejdůležitější předměty vývozu (zboží exportní): obilí, krmný dobytek, cukr a dříví. Nejrozsáhlejší obchodní styky jsou s říší německou, do níž se vyváží hlavně obilí, dobytek, víno, dříví, lněná příze a plátno, a odkudž naproti tomu se přiváží zboží bavlněné, hedvábné a výrobky kovové a chemické. Na druhém místě jest Anglie; vývoz: cukr, mouka a slad, přívoz: výrobky textilní. Do Itálie vyváží se hlavně dříví, lněná příze, plátno a železné zboží; odtamtud se přiváží pak víno (následkem celní klausule o víně ve značném množství), jižní ovoce a hedvábí. Do Švýcarska vývoz: krmný dobytek, mouka, slad, víno a dříví a přívoz odtamtud: výrobky textilní, stroje a hodiny. Vývoz do Francie: dříví, krátké zboží a sklo, přívoz z Francie: zboží hedvábné a ozdobnické (galanterní), víno, chemické výrobky a voňavky. Vývoz do států Balkánských: výrobky textilní a kovové a cukr, přívoz odtamtud: obilí, dobytek (ze Srbska, vůči Rumunsku uzavření hranic), zvířecí produkty. Vývoz do Ruska: zboží kovové, nástroje, dříví, uhlí a cukr, přívoz z Ruska: obilí, dobytek a mineralní oleje.

Smlouvy odvážné.

I. Pojem.

Smlouvy odvážné jsou smlouvy, jimiž se naděje na nejistý prospěch slibuje a slib tento přijímá (§ 1267 o. o. z.). Podstatnou známkou těchto smluv jest jednak to, že předmětem jejich je nějaká budoucí, nejistá a neurčitá událost, na jejíž výsledku činí smluvníci závislým vznik práv a závazků, jednak to, že se jednomu smluvníkovi slibuje plnění, jež není v žádném poměru neb aspoň ne přiměřeném poměru k hodnotě protídávky. Smlouvy odvážné jsou buď záplatné neb bezplatné. Jen při oněch slibuje se za nejistý prospěch záplata.